

Communicative and pragmatic features of imperative paremias (on the French language material)

Nigorabonu SUVONOVA¹

Samarkand State Institute of Foreign Languages

ARTICLE INFO

Article history:

Received November 2022

Received in revised form

10 November 2022

Accepted 25 December 2022

Available online

25 January 2023

Keywords:

imperative category,
imperative paremias,
edifying proverbs,
communicative-semantic
purpose,
speech intentions,
pragmatic phenomenon.

ABSTRACT

This article discusses the communicative-pragmatic characteristics of French imperative paremias and analyzes the interpretation of the category of imperativeness from the philosophical, logical and pragmatic points of view, as well as the types of imperative proverbs in relation to the communicative-semantic purpose of the speech. At the same time, their specific intentional forms are revealed through their communicative and structural-semantic aspects. French proverbs with a certain imperative purpose served as the main paremiological units in the disclosure of the scientific and practical purpose of this article.

2181-3663/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol1-iss1-pp20-28>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Imperativ paremiyalarning kommunikativ-pragmatik xususiyatlari (fransuz tili materialida)

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

buyruq kategoriyasi,
imperativ paremiyalar,
nasihatovuz maqollar,
kommunikativ-semantik
maqsad,
nutqiy intensiyalar,
pragmatik hodisa.

Mazkur maqolada fransuz tilidagi imperativ paremiyalarning kommunikativ-pragmatik xususiyatlari borasida fikr yuritiladi va unda imperativlik kategoriyasining falsafiy, mantiqiy va pragmatik nuqtai nazardan talqin qilinishi, shuningdek, imperativ maqollarning nutqdagi kommunikativ-semantik maqsadiga oid turlari tahlil qilingan. Shu bilan birga, ularning o'ziga xos intensional shakllari kommunikativ va struktur-semantik jihatlari orqali ochib berilgan. Aniq imperativ maqsadga yo'naltirilgan fransuzcha maqollar mazkur maqolaning ilmiy va amaliy maqsadini ochib berishda asosiy paremiologik misollar sifatida xizmat qilgan.

¹ Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Samarkand State Institute of Foreign Languages. Samarkand, Uzbekistan. E-mail: suvonova@samdhti.uz

Коммуникативно-прагматические особенности императивных паремий (на материале французского языка)

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

категория императива, императивные паремии, назидательные пословицы, коммуникативно-семантическая цель, речевые интенции, прагматический феномен.

В данной статье рассматриваются коммуникативно-прагматические характеристики французских императивных паремий и анализируется интерпретация категории императивности с философской, логической и прагматической точек зрения, а также типы императивных пословиц относительно коммуникативно-семантической цели речи. В то же время, их специфические интенциональные формы раскрываются через их коммуникативные и структурно-семантические аспекты. Французские пословицы с определенной императивной целью послужили основными паремиологическими единицами при раскрытии научной и практической цели данной статьи.

“Kategorik imperativ” tushunchasi I. Kantning axloqiy falsafiy ta’limotidagi asosiy tushunchalardan biri bo’lib, u axloqning eng yuqori tamoyili hisoblanadi. Uning so’zlariga ko’ra, kishida iroda mavjudligi tufayli inson hayot tamoyillari asosida harakatlarni amalga oshirishi mumkin. Shu bilan birga, inson uchun axloqiy qonun qat’iy buyruq beradigan imperativdir, chunki inson turli ehtiyojlarga ega ekan, unga hissiy impulsar doimiy tarzda ta’sir qilib turadi.

Imperativ deganda inson irodasining ushbu qonunga majburiyat sifatidagi munosabati, ya’ni axloqiy harakatlarga nisbatan oqilona majburlash tushuniladi [5]. Bunday vaziyatda professor Sh.Safarov ta’kidlaganidek, so’zlovchi o’z kommunikativ maqsadiga erishish uchun barcha shartli lisoniy belgilarni jo’yali, o’z o’rnida ishlata olishi darkor. Faqat shundagina u tinglovchini buyruq ijrosiga unday oladi. Xuddi shuningdek, tinglovchi – adresat ham grammatikalashtirish usul va vositalari bilan tanish bo’lgan holdagina nutqiy harakat mazmunini anglaydi, shartli belgilarni mantiqan idrok etadi va ularning sirli, yashirincha ma’no jilolarini ocha oladi [6, 178].

Buyruq kategoriyasi o’z kommunikativ xususiyatiga ko’ra *buyurish*, *iltimos*, *maslahat* yoki *nasihat* kabi ma’nolarni ifodalab keladi. Buyruq ma’noli maqollar esa odatda *nasihat* yoki *maslahat* xususiyatidan kelib chiqqan holda kishining shaxsiy fikri yoki xohishini emas, balki xalq falsafasini yoki boshqacha qilib aytganda, xalq tafakkuri va donishmandligini ifodalaydi. Masalan, buyruq ma’noli fransuzcha maqollarda asosan, *nasihat* va *maslahat* ma’nosi ancha keng tarqalgan bo’lib, ular imperativ paremiyalarning asosiy kommunikativ maqsadini ifodalaydi:

NASIHAT ma’nosi:

- *Choisissez votre femme par l’oreille bien plus que par les yeux.*
- *Fais ce que tu peux, si tu ne peux faire ce que tu veux.*
- *Gouverne ta bouche selon ta bourse.*

Imperativ paremiyalarga xos *nasihat* tushunchasi zamirida avvalambor, yaxshilikka undash va yomonlikdan qaytarish fikri mavjud, zero *nasihat* bir kishining boshqa bir kishiga xolis niyat bilan to'g'ri yo'l ko'rsatishi demakdir. Xalq orasida ushbu tushunchaning asl ma'nosi xususida ikki xil o'xshatish mavjud. Birinchisi, "*kiyim tikish*" degani. Bundan nasihat qiluvchi nasihat qilinuvchiga o'z nasihati ila ma'naviy kiyim tikib berganidek, kiyimida yirtig'i bo'lsa, uni yamab bergandek bo'ladi, degan ma'no kelib chiqadi. Kiyim esa o'z egasini issiqdan, sovuqdan saqlaydi, aybini berkitadi, ziynatlab ko'rsatadi, chang yuqtirmaydi va shunga o'xshash ko'plab foydalar keltiradi. Nasihat ham ma'naviy jihatdan shu kabi foydalidir. "*Nasihat*" so'zining ikkinchi ma'nosi "*asalni mumdan tozalash*" ma'nosidir. Nasihat qiluvchi har xil aldov, xiralik va gina-kuduratdan xoli gapni aytgani uchun shunday deyiladi. U toza va musaffo asaldek gapni aytgan, ishni qilgan, xolislik bilan, pokiza qalb bilan samimiy ish yuritgan bo'ladi. Bu esa nasihat qilinuvchi uchun o'ta foydali ma'lumot sifatida xizmat qila oladi [9].

Yuqorida keltirilgan misollarda ham xalq donishmandligining hikmatli nasihatlarini aks etgan, ya'ni *Choisissez votre femme par l'oreille bien plus que par les yeux* paremiyasi o'zbek tilida *Ot olsang minib ol, xotin olsang ko'rib ol*, degan maqolga, *Fais ce que tu peux, si tu ne peux faire ce que tu veux* maqoli esa *Xohlaganingdek emas, balki, imkoningga yarasha yasha*, degan maqolga hamda *Gouverne ta bouche selon ta bourse* maqoli esa o'zbek tiliga talqin qilinganda *Daromadga qarab buromad* maqoliga mos keladi. Ushbu paremiyalarning o'zbek tiliga mos keladigan semantik muqobillari aynan olinganligi sababli ularning hammasida ham buyruq shakli aks etmasligi mumkin. Masalan, *Gouverne ta bouche selon ta bourse – Daromadga qarab buromad; Hâte-toi lentement! – Qimirlagan qir oshar! Usez, mais n'abusez pas – Tuzini yeb tuzligiga tupurmoq*; kabi permilogik birliklar shular jumlasidandir.

Xalq donishmandligiga asoslangan bunday nasihatimiz buyruqlar orasida maslahat tushunchasiga yaqin paremiyalar ham ko'pchilikni tashkil etadi. *Maslahat* nasihatdan biroz farqli o'laroq, foydali maslahat, ya'ni biror ishni qanday qilish va umuman qilmaslik borasidagi kerakli yo'l-yo'riq tarzidagi fikr va mulohazadir [7, 551]. Boshqacha qilib aytganda, *nasihat* pand – o'git o'rnida qo'llanilsa, *maslahat* esa yo'l-yo'riq ko'rsatishdir, chunki uni aksariyat hollarda pand-nasihat sifatida qo'llab bo'lmaydi. Bundan tashqari, *nasihat* o'rgatish va ta'lim berish asosiga qurilgan bo'lsa, *maslahat* esa rioya etilishi to'liq talab etilmaydigan tavsiya xarakteridagi fikr va mulohaza sifatida talqin qilin qilinadi.

Shuningdek, ular o'rasidagi ko'zga tashlanadigan yana bir asosiy semantik farqlardan biri, ijobiy va salbiylik tushunchalarini qamrab olishi qobiliyatining mavjudligidir. Umuman olganda, *nasihat* kishini doimo ijobiy yo'lga boshqarsa, *maslahat* esa ham ijobiy, ham salbiy ma'no kasb etishi mumkin. Biroq ushbu nuqtai nazar umumsemantik ma'no jihatidan to'g'ri bo'lib, paremiologik birliklar esa albatta, bunday salbiy maslahat turidan holidir. Quyida bu ikkala tushuncha o'rtasidagi umumiy, differensial va nodifferensial xususiyatlarni keltirib o'tamiz:

Paremiyalarga xos kommunikativ-semantik maqsad turlari:	Yol-yoriq tarzidagi fikr	Pand – o'git	Ta'lim berish	To'liq rioya etilmaydigan tavsiya	Ijobiy tushuncha	Salbiy tushuncha
Nasihat	+	+	+	-	+	-
Maslahat	+	-	-	+	+	+

Xalq donishmandligi asosidagi fransuzcha paremiyalar yuqorida ta’kidlanganidek, nafaqat *nasihat*, balki ayrim o’rinlarda nasihatimiz *maslahat* tushunchasini ham ifodalashi mumkin. Masalan:

MASLAHAT ma’nosi:	• <i>Aide toi, le ciel t’aidera.</i> • <i>Demandez à un malade s’il veut la santé.</i> • <i>Occupe-toi de tes oignons.</i>

Ushbu keltirilgan misollarning o’zbekcha so’zma-so’z ma’nosi yordamida ularning nasihatimiz mulohazali fikr orqali shakllangan maslahat xarakteridagi paremiologik birliklar ekanligini aniqlash mumkin bo’ladi. Masalan, *Aide toi, le ciel t’aidera* paremiyasi *O’zingga-o’zing yordam qil, osmon senga qarashadi*, ya’ni *Sendan harakat, Allohdan barokat*; *Demandez à un malade s’il veut la santé* – *Agar bemor sog’ayishni istasa, uning o’zidan so’ra*; ya’ni *Tabib tabib emas, kasalni boshidan o’tkazgan tabib*; *Occupe-toi de tes oignons* – *Sen o’zingning piyozlaring bilan shug’ullan*, ya’ni *Har qanday ishga burningni suqma*; kabi ma’nolarni anglatishi suhbatdoshning tinglovchiga tavsiya sifatida bergan maslahati kabi qabul qilinadi.

Fransuzcha imperativ paremiyalar nafaqat, *nasihat* va *maslahat* tushunchalarini, balki, nasihatimiz *buyruq* va nasihatimiz *ta’qiq* ma’nolarini ham ifodalaydi. Masalan:

SOF BUYRUQ ma’nosi:	• <i>Je le dis à toi, ma fille, entends-moi bien, ma fillâtre.</i> • <i>Montre-moi un menteur et je montrerai un voleur.</i> • <i>Nourris un corbeau, il te crevera l’oeil.</i>

Keltirilgan misollarda harakatni bajarishga undash fikri boshqalarga qaraganda ancha ustunlik qiladi. Ya’ni ularning ma’nosidan kelib chiqqan holda bunday paremiyalarda ham boshqa paremiyalar singari buyruq ohangi ostida yana boshqa tagma’no mavjudligi namoyon bo’ladi. Xususan, *Je le dis à toi, ma fille, entends-moi bien, ma fillâtre* – *(Men buni senga aytaman qizim, qizginam sen yaxshilab eshit) Qizim senga aytaman, kelinim sen eshit*; *Nourris un corbeau, il te crevera l’oeil* – *(Qarg’ani boq, u sening ko’zingni o’yib oladi) It qutursa, egasini qopadi*; va *Montre-moi un menteur et je montrerai un voleur* – *(Menga yolg’onchini ko’rsating, men sizga o’g’rini ko’rsataman) Ylg’onning (o’g’rilikning) oxiri voy*; ma’nolari o’z kommunikativ maqsadi zahirida *birovga tekkizib gapirish*; va *asl haqiqatni boshqa narsaning mohiyatidan qidirish*; kabi tagma’nolarni aks ettirmoqda.

Paremiyalarning kommunikativ mazmunidagi *ta’qiq* ma’nosi fransuzcha maqollarda tez-tez ko’zga tashlangani bois ularni ham aynan imperativ paremiologik birliklar tarkibida nasihatimiz ma’noda uchratish mumkin. Masalan, quyidagi imperativ paremiyalarga e’tibor qilaylik:

TA’QIQ ma’nosi:	• <i>Ne crie pas sur les toits ce qu’on t’a confié à l’oreille.</i> • <i>Ne remets pas au lendemain ce que tu peux faire aujourd’hui.</i> • <i>Ne laissez pas croître l’herbe sur le chemin de l’amitié.</i>

Ushbu keltirilgan misollarning o’zbekcha talqini, jumladan, *Ne crie pas sur les toits ce qu’on t’a confié à l’oreille* – *(Qulog’ingga aytilgan sirni, tomga chiqib, baqirib aytma) Sirni sirtga chiqarma*; *Ne remets pas au lendemain ce que tu peux faire aujourd’hui* –

Bugungi ishni ertaga qo'yma; va Ne laissez pas croître l'herbe sur le chemin de l'amitié – (Do'stlik so'qmog'ida o'tning o'sishiga yo'l qo'yma) Do'stni izla, topsang uni asra; ma'nolari inkor grammatik kategoriyasi orqali ifodalanib, maqollar mazmunidagi kommunikativ maqsad nasihatimiz ta'qiq orqali amalga oshmoqda.

Nutqda imperativni foydalanishdan ko'zlangan maqsad har qanday harakatni amalga oshirish yoki oldini olishdan iborat bo'lib, u nutq harakatini bajarishda tinglovchining irodasini belgilaydi. Chunki buyruqning barcha semantik turlari nutq momentidan keyingi jarayonga bog'liq. Shuning uchun ham buyruq kategoriyasi ko'rsatilgan nutq vaziyatidan keyin sodir bo'lishi ko'zda tutiladi [1, 69].

Imperativ maqollarning o'ziga xosligi ham shundadir, ya'ni so'zlovchi tinglovchiga buyruq qilishi va tinglovchi nutq momentidan so'ng buyruqni bajarishi yoki bajarmasligi mumkin. Binobarin, har qanday shaxs o'z xohishiga ko'ra pand-nasihatga amal qilishi yoki amal qilmasligi tabiiy. Dotsenko E.L. ta'kidlaganidek, muloqotning ko'plab sohalarida suhbatdoshning intensional maqsadini aniqlash ham ma'lumotlarning qabul qilinish sifatini yaxshilashga hamda samarali aloqani o'rnatish imkonini beradi [3, 98].

Shuning uchun ular ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri nasihatimiz buyruq asosida *sof buyruq, talab, maslahat, ogohlantirish, taqiq, istak* va boshqalarni ifodalay oladi. Ushbu tavsif ularni kommunikativ-semantik va pragmalingsvistik hodisa sifatida tavsiflash imkonini beradi. Shuningdek, agar B.I. Karadjev ta'kidlaganidek, buyruq gaplar bir vaqtning o'zida turli xil intensiyalarni ifodalay olishi hamda imperativ maqollarning grammatik strukturasi aynan buyruq gaplardan tashkil topganligi inobatga olinsa, demak, ma'lum bir imperativ maqollar ham bir vaqtning o'zida nutqning turli xil intensiyalarini ifodalashi mumkin, degan xulosaga kelish o'rinlidir [4]. Masalan, *Ne crie pas sur les toits ce qu'on t'a confié a l'oreille*, ya'ni *Senga ishonib qulog'ingga shipshitilgan narsani tomga chiqib baqirib aytma*, ma'nosidagi ushbu maqol o'zbek tiliga muqobillashtirilganda, *Sirni sirtga chiqarma!* maqoliga mos keladi va u bir vaqtning o'zida *nasihat, maslahat, uqtirish, buyurish, ogohlantirish* singari keng kommunikativ maqsadlarni ifodalay oladi. Buni aniqlash uchun esa albatta, mazkur maqol qo'llanilgan nutqiy vaziyatni hamda kontekstni o'rganish maqsadga muvofiqdir va shu orqali imperativ maqollarning kommunikativ-semantik maydonini aniqlash mumkin bo'ladi.

Biroq imperativ maqollar orasida faqat bir kommunikativ maqsadga yo'naltirilgan turlari ham uchraydi va ular nutqning bir intensionalli shakliga yaqqol misol bo'la oladi. Masalan, quyidagi maqollar shular jumlasidan bo'lib, har qanday maqol halq tafakkuri va donishmandligining bir namunasi bo'lganligi bois ularning birlamchi kommunikativ maqsadi pand-nasihatdan iborat bo'lsa, ikkilamchi kommunikativ maqsadi, ya'ni maqoldan ko'zlangan asosiy maqsad zahirida yashiringan maqsadi har bir maqolning o'ziga xos tarzda *ogohlantirish, maslahat, qat'iy buyruq, uqtirish* va *nasihat* kabi kommunikativ – semantik ma'nolarni ifodalab keladi:

Fransuzcha maqol:	So'zma-so'z tarjimai:	O'zbekcha muqobili:	Birlamchi kommuni-kativ maqsadi:	Ikkilamchi kommuni-kativ maqsadi:
<i>Nourris un corbeau, il te crevera l'oeil.</i>	Qarg'ani boq, u sening ko'zingni o'yib oladi.	<i>It qutursa, egasini qopadi.</i>	Nasihat	Ogohlantirish
<i>Gouverne ta bouche selon ta bourse.</i>	Maoshingga qarab, og'zingga egalik qil.	<i>Daromadga qarab buromad</i>	Nasihat	Maslahat

<i>Ne jettez pas vos perles aux pourceaux.</i>	O'z marvarid-laringni cho'chqalarga sochma.	<i>Qadringni bilmaganga qaddingni egma</i>	Nasihat	Qat'iy buyruq
<i>Ne fait pas à autrui ce que tu ne voudrais pas qu'on te fasse .</i>	Sizga qilishni xohlamagan narsani boshqalarga qilmang.	<i>Tig'ni avval o'zingga og'rimasa o'zgaga tiq !</i>	Nasihat	Uqtirish
<i>Ne dites jamais - jamais, ne dites jamais – toujours.</i>	Hech qachon hech qachon dema, hech qachon har doim dema.	<i>Yetti o'lchab bir kes!</i>	Nasihat	Nasihat

Albatta ushbu maqollarning faqat bir intensiyaga yo'naltirilganligini nutq momentining vaziyatidan yoki matn kontekstidan to'liq anglash mumkin bo'ladi.

Mantiqiy grammatikada buyruq kategoriyasi kommunikativ-semantik jihatdan talqin qilinganda, gapning kimga qaratilganligiga qarab uch xil yo'nalishga ega ekanligi ko'zga tashlanadi, ya'ni 1) ob'ektga – tinglovchiga; 2) sub'ektga – so'zlovchining o'ziga; va 3) neytral shaxsga – muloqotda ishtirok etmagan shaxsga [2]. Ushbu fikrdan tegishli xulosa chiqargan holda imperativ paremiyalarning mantiqiy – kommunikativ maqsadini ham yuqoridagi kabi uch xil yo'nalishda tahlil qilish mumkin. Biroq izlanish natijasida fransuzcha imperativ paremiyalar tarkibi faqat ob'yektga – tinglovchiga qaratilgan shakllari bilan to'la ekanligi ma'lum bo'ladi. Mantiqan olib qaralganda ham so'zlovchi o'ziga-o'zi pand-nasihat qilishi yoki ishtirok etmagan shaxsga qarata nasihat qilishi juda kamdan-kam hollarda uchirishi mumkin. Maqollar mazmunida esa umuman uchramaydi. Bunday keskin xulosa qilishga asosiy sabab ushbu jarayonda tahlil qilingan fransuzcha paremiologik birliklardir.

Imperativ paremiyalarning kommunikativ-pragmatik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ularni struktur-semantik tahlil nuqtai nazaridan ham tavsiflash o'rinlidir. Zero, professor, Sh.Safarov urg'u berganidek, pragmlingvistikaning sintaksis bilan aloqasi, ayniqsa, uning nutqiy aktlarni guruhlash va tasniflashga oid sohasida yaqqol namoyon bo'ladi. Gaplarning an'anaviy kommunikativ turlari – darak, buyruq, undov gaplar guruhlarning illokutiv maqsadni ifodalash darajasini aniqlash sintaktik tuzilmalarning pragmatik imkoniyatlarni bilish uchun zarurdir [6, 257]. Ushbu vaziyatda albatta, imperativ paremiyalarning asosiy struktur shakllaridan ularning sodda va qo'shma gap turlari orqali ifodalanganligi tahlil jarayonini ancha yengillashtiradi. Binobarin, bunday maqollarning ichki strukturasi e'tibor qaratilsa, dastavval, sodda yoki qo'shma gap shakllari tezda namoyon bo'ladi. Shunga ko'ra, ularni ikki katta struktur-semantik guruhga bo'lib o'rganish joiz. Ya'ni 1) sodda gap bilan ifodalangan va 2) qo'shma gap bilan ifodalangan imperativ paremiyalar. Masalan:

Sodda gap bilan ifodalangan imperativ paremiyalar.	Qo'shma gap bilan ifodalangan imperativ paremiyalar.
• <i>Ne jettez pas vos perles aux pourceaux.</i> – <i>Qadringni bilmaganga qaddingni egma !</i> • <i>Hâte-toi lentement!</i> – <i>Qimirlagan qir oshar !</i> • <i>Occupe-toi de tes oignons.</i>	• <i>Dis-moi qui tu hantés, je te dirai qui tu es.</i> – <i>Do'stingni ayt, sening kimligingni aytib beraman!</i> • <i>Ne remets pas au lendemain ce que tu peux faire aujourd'hui .</i>

– Keraksiz joyga burningni suqma! • Gouverne ta bouche selon ta bourse – Daromadga qarab buromad.	– Bugungi ishni ertaga qo'yma! • Demandez à un malade s'il veut la santé – Tabib tabib emas, boshidan o'tkazgan tabib.

Bundan tashqari, ularni tarkibidagi bog'lovchilarning qo'llanilish turlariga qarab ham ajratish mumkin. Masalan, bunday maqollar bir necha xil ma'nolarni ifodalab kelishi mumkin. Bular quyidagilar :

1. Biriktiruv ma'nosini (*le sens copulatif*) ifodalaydi va *et, ni* (inkor gaplarda), *aussi, enfin, ensuite, puis, de plus, bien plus, même, or* kabi bog'lovchi va ravishlarning birortasi bilan birga keladi.

2. Ayiruv ma'nosini (*le sens disjonctif*) ifodalaydi va *ou, ou bien, tantôt, plutôt* kabi bog'lovchilarning birortasi bilan birga keladi.

3. Zidlov ma'nosini (*le sens adversatif*) ifodalaydi va *mais, au contraire, par contre, toutefois, du moins, néanmoins, sinon, pourtant, cependant* kabi bog'lovchilarning birortasi bilan birga keladi.

4. Sabab-natija ma'nosini (*le sens causal et de consequence*) ifodalaydi va *car, en effet, tant, donc* kabi bog'lovchilarning birortasi bilan birga keladi.

5. Izohlash ma'nosini (*le sens explicatif*) ifodalaydi va *au fait, au reste, du reste, d'ailleurs, un peu plus, c'est-à-dire, de toute façon* kabi bog'lovchi va ravishlarning birortasi bilan birga keladi [8, 13].

Fransuzcha imperativ maqollarning aksariyati asosan, sabab-natija, biriktiruv va zidlov munosabatlarini ifodalab keladi. Masalan:

Sabab-natija ma'nosi: *Jupiter, tu te fâches, **donc** tu a tort.*

– *Jahl chiqqanda aql ketadi!*

Biriktiruv ma'nosi: *Montre-moi un menteur **et** je montrerai un voleur.*

– *Yolg'onni oxiri voy!; Dîne sobrement, soupe honnêtement, dors paisiblement **et** tu vivras longuement.* – *Sog'liqning garovi me'yor. Rendez a Cesar ce qui appartient a Cesar, **et** a Dieu ce qui appartient a Dieu.* – *Kattani katta bil, kichikni kichik!*

– Zidlov ma'nosi: *Usez, **mais** n'abusez pas.* – *Tuzini yeb tuzlig'iga tupurmoq. Allons, allons, se dit la grue, **et cependant** ne se remue.* – *Dangasaga ish buyursang aql o'rgatadi !*

Shuningdek, ergashgan qo'shma gap shaklidagi imperativ paremiyalarda nisbiy bog'lovchilar eng ko'p qo'llaniladigan bog'lovchi turlari sanaladi va ular maqol mazmunini to'ldirish va undagi ayrim bo'laklarga aniqlik kiritish uchun xizmat qiladi. Masalan:

○ *Fais ce que dois, advienne **que** pourra* – *O'ychi o'yini o'ylaguncha tavakkalchi ishini bitiradi!*

○ *Dis-moi **qui** tu hantés, je te dirai **qui** tu es.* – *Do'stingni ayt, sening kimligingni aytib beraman!*

○ *Fais **ce que** tu peux, si tu ne peux faire **ce que** tu veux* – *O'zingiz xohlagancha emas, qo'lingizdan kelganicha yashang!*

○ *Rendez a Cesar **ce qui** appartient a Cesar, et a Dieu **ce qui** appartient a Dieu.* – *Kattani katta bil, kichikni kichik!*

○ *Ne crie pas sur les toits **ce qu'on** t'a confié a l'oreille* – *Sirni sirtga chiqarma!*

Shu bilan birga, bog'lovchisiz bog'langan imperativ paremiyalar ham mavjud bo'lib, ular asosan, kommunikativ maqsadni yanada aniqroq va tushunarli tarzda ifodalash vositasi sifatida keng qo'llaniladi. Ya'ni, ular nasihat, maslahat, ogohlantirish, uqtirish va

buyurish kabi kommunikativ semantik turlarni prosodik vositalar orqali namoyon etadi va bu holat paremiyalardagi pauza, tembr, melodiya, tessitura kabi ohangga xos hodisalar yordamida nutqda aniq faollashadi. Masalan:

Fransuzcha imperativ maqollar:	Kommunikativ maqsadi:
<i>Nourris un corbeau, il te crevera l'oeil.</i>	Ogohlantirish
<i>Ne dites jamais -jamais, ne dites jamais – toujours.</i>	Nasihah
<i>Dis-moi qui tu hantés, je te dirai qui tu es.</i>	Buyruq
<i>Aide toi, le ciel t'aidera.</i>	Uqtirish
<i>Je le dis a toi, ma fille; entends-moi bien, ma fillâtre.</i>	Maslahat
<i>Entends premier, parle dernier.</i>	Nasihah

Ushbu maqolaga xulosa sifatida quyidagilarni alohida qayd etish mumkin:

1. Imperativ maqollardagi buyruq kommunikativ maqsadini so'zlovchi o'z kommunikativ istagiga erishish yo'lida barcha shartli lisoniy belgilarni jo'yali, o'z o'rnida ishlata olgan holda axloqiy harakatlarga nisbatan oqilona undash, deb tavsiflash mumkin.

2. Nutqda imperativni foydalanishdan ko'zlangan maqsad har qanday harakatni amalga oshirish yoki oldini olishdan iborat bo'lib, ular nafaqat, *nasihat* va *maslahat* tushunchalarini, balki, nasihatimiz *buyruq* va nasihatimiz *ta'qiq*, *ogohlantirish*, *buyurish*, *uqtirish* kabi tagma'nolarini ham ifodalaydi.

3. Imperativ maqollardan ko'zlangan intensional maqsadni aniqlash avvalambor, ma'lumotlarning qabul qilinish sifatini yaxshilashga hamda samarali aloqani o'rnatish imkonini beradi va ularning ushbu xususiyati imperativ paremiyalarni kommunikativ-semantik va pragmalingvistik hodisa sifatida tavsiflash imkonini beradi.

4. Imperativ paremiyalarning o'ziga xos kommunikativ-pragmatik xususiyatlarini o'rganish nutqiy aktlarni guruhlash va tasniflash hamda sintaktik tuzilmalarning pragmatik imkoniyatlarini namoyon etishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Боднарук Е.В. Семантика и прагматика императива (на материале немецкого языка) // Вестн. Новосиб. гос. ун-та. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2018. Т. 16, № 3. –С. 69. / С. 67–76.

2. <https://cyberleninka.ru/article/n/semantika-i-pragmatika-imperativa-na-materiale-nemetskogo-yazyka>

3. Буйруқ гап. / <https://qomus.info/encyclopedia/cat-b/buyruq-gap-uz/>

4. Доценко Е.Л. Коммуникативные интенции участников судебного дискурса и языковые средства их выражения // Речевая коммуникация на современном этапе: социальные, научно-теоретические и дидактические проблемы: Материалы Междунар. научн.-метод. конф. В. 2 ч. Ч. 1. Москва, 5-7 апреля, 2006. – М.: ГОУВПО «МГУС», 2006. / – С. 98–104. <https://www.researchgate.net/publication>

5. Караджев Б.И. Коммуникативно-прагматический потенциал русских пословиц. Атореф. дисс. на соискание ученой степени кандидата филологических наук. – Москва, 2009. – 24 с.

6. Категорический императив. <https://ru.wikipedia.org/wiki>

7. Сафаров Ш. Прагмалингвистика. -Тошкент: Узбекистон миллий энциклопедияси, 2008. – Б. 257. / – 318 б. <https://www.ziyouz.com/kutubxona/category/146-ona-tili-va-adabiyot>

8. O'zbek tilining izohli lug'ati: 80 000 ortiq so'z va so'z birikmasi. // A. Madvaliyev tahriri ostida. Toshkent. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2006–2008. – B. 551.

9. Suvonova N. Matn tahlili. O'quv-uslubiy qo'llanma. – Samarqand, SamDCHTI nashri, 2010. – B. 13. / – 47 b. https://arm.samdchti.uz/library/book_view/117

10. "Насихат" сўзининг маъноси ва таърифи. <https://mehrob.uz/article/454>